

Beste leerling,

Dit document bevat het examenverslag van het vak economie havo, eerste tijdvak (2018). In dit examenverslag proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag:
In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vakgerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, den horen we dit heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
1	1	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In de uitleg 'Marktwerking' is besproken dat je de kenmerken van de marktvormen moest kennen. Ook kwamen deze terug in de voorbereidende opgaven. Het herkennen van een marktform kon je onder andere oefenen met opgave 19 en met vraag 1 van het profexamen.
	2	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Omzet, kosten en winst' is een stappenplan voor het vinden van de prijs gegeven. In die uitleg is ook behandeld welke doelformule je moest gebruiken als het bedrijf maximale winst wil behalen en wat de marginale kosten (MK) zijn. Deze kennis kon je gebruiken om deze vraag te beantwoorden.
	3	2	III	Welke stappen moest je zetten? Bij het blok 'Omzet, kosten en winst' kon je de formule voor omzet vinden. Ook is daar het stappenplan voor het vinden van de prijs en de hoeveelheid behandeld. Met o.a. opgave 35 en 36 kon je oefenen met het bepalen van de prijs bij kostendekking. De extra stap die je hier moest zetten was dat je alleen de totale variabele kosten moest dekken.
	4	1	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het begrip 'prijsdiscriminatie' is behandeld in de voorbereidende opgaven. Op de cursus is niet behandeld aan welke voorwaarden de markt moet voldoen om prijsdiscriminatie toe te passen omdat dit grote bakstof is.
	5	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Bij de uitleg 'Marktwerking' is besproken wanneer de vraaglijn verschuift. Dit kon je oefenen met bijv. opgave 18. Deze kennis kon je gebruiken om hier je punten te scoren.
2	6	2	III	Welke stappen moest je zetten? In de begrippenlijst van het blok 'Marktwerking' is het begrip 'negatieve externe effecten' uitgelegd. Met opgave 24 kon je oefenen hoe je dit begrip toepast. Het zwarte circuit en vrijwilligerswerk vallen onder algemene kennis. De extra stap die je bij deze vraag moest zetten, was bedenken wat het effect op de welvaart zou zijn bij elk verschijnsel.
	7	3	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Inflatie' zijn de begrippen 'nominale waarde' en 'koopkracht' behandeld. Met die kennis kon je punt 1 en 2 verdienen. De extra stap die je voor het tweede punt moest zetten, was bedenken dat 'koopkracht' fout was en het daarom wel de andere optie moest zijn. Tenslotte kon je het derde punt krijgen door begrijpend lezen.
	8	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Voor deze vraag moest je de formule voor het berekenen van prijspeil uit het blok 'Inflatie' invullen. Bij o.a. opgave 80 en 81 kon je oefenen met het invullen van deze formule.
	9	3	II	Welke stof kon je gebruiken? Hier kon je de uitleg 'Economische kringloop' gebruiken. Hierin is behandeld hoe de geldstromen tussen het buitenland en bedrijven heten. Daarmee kon je het eerste punt scoren. Voor de andere 2 punten kon je de formule 'IN = UI' gebruiken. Met opgave 54 en 55 kon je het berekenen van ontbrekende getallen in een kringloop oefenen.
	10	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het begrip 'nationaal spaaroverschot' is niet behandeld op de cursus omdat dit grote bakstof is.
	11	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Conjunctuur' is behandeld dat de overheid de economische groei kan stimuleren door de belastingen te verlagen en de overheidsbestedingen te verhogen (anti-cyclisch beleid). Deze kennis kon je gebruiken om deze vraag te beantwoorden.
	12	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Bij deze vraag moest je met behulp van de bronnen een percentage berekenen. Deze vaardigheden zijn behandeld in het blok 'Rekentechnieken'. Daarnaast is in het blok 'Economische Kringloop' behandeld hoe je het overheidstekort ziet in een geldkringloop.
3	13	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het begrip 'collectief goed' is niet behandeld op de cursus omdat dit begrip grote bakstof is.
	14	2	III	Welke stappen moest je zetten? Bij deze vraag moest je de Surinaamse dollar omrekenen naar US dollar. Rekenen met wisselkoersen is behandeld in het blok 'Handel met het buitenland'. De extra stap die je bij deze vraag moest zetten, was dat je dit via de koers van de euro moest doen. Dit omrekenen kon je oefenen met bijv. opgave 71 en 73.
	15	2	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Rekentechnieken' is behandeld hoe je een kruistabel kunt maken. Ook kon je met de opgaven van dat blok uitgebreid oefenen met bronnen lezen, rekenen en het selecteren van informatie. Met die vaardigheden kon je deze vraag beantwoorden. In deze opgave zat als extra stap dat je moest kunnen herkennen dat je een kruistabel als aanpak kon gebruiken
	16	2	III	Welke stappen moest je zetten? Met behulp van het stappenplan 'Redeneren' kon je het begin- en eindpunt bepalen. De extra stap was vervolgens dat je in de bron kon zien dat de wisselkoers van de euro t.o.v. de dollar gestegen was. Vervolgens kon je met het redeneerschema uit het blok 'Handel met het buitenland' de rest van de redenering afmaken en daarmee je punten scoren.
	17	2	I	Benodigde algemene kennis & vaardigheden: Je moest hier bedenken wat ondernemingsrisico inhoudt, namelijk risico op verlies. Vervolgens moest je uit de bron halen dat dit bedrijf een back-up plan heeft bij een te lage opbrengst van suiker. Het lezen van bronnen is geoefend met het maken van vele examenopgaven tijdens de cursus.

4	18	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Financiële instellingen' zijn de begrippen over verzekeren behandeld. Die kennis kon je gebruiken om te bepalen welk van de antwoordopties bij 1, 2 en 4 juist waren.
		1	III	Welke stappen moest je zetten? Het begrip 'solidariteit' bij punt 3 is niet behandeld op de cursus. Als extra stap kon je met de aanpak van het stappenplan 'Kies [iets]' bedenken dat het andere antwoord niet past. Ook kon je het begrip 'solidariteit' opzoeken in het woordenboek.
	19	2	III	Welke stappen moest je zetten? Als eerste kon je het stappenplan 'Redeneren' gebruiken om het begin- en eindpunt te bepalen. Het begrip 'moreel wangedrag' is behandeld in het blok 'Financiële instellingen'. Vervolgens moest je als extra tussenstap bedenken dat door meer schade de kosten voor een verzekeraar dan hoger worden. Dit kwam o.a. terug in opgave 60.
	20	1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Rekentechieken' kon je vinden hoe vindend hoe je een waarde uitrekent. Met bijvoorbeeld opgave 6 en 7 kon je oefenen met selecteren van gegevens en het bepalen van het einddoel.
	21	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Je moest hier per twitteraar bedenken welke aanpassing van het eigen risico het gunstigste was. Het eigen risico is besproken in het blok 'Financiële instellingen' en geoefend in bijvoorbeeld opgave 59.
	22	1	I	Benodigde algemene kennis & vaardigheden: Om deze vraag te beantwoorden, moest je weten dat je de hoeveelheid personen kunt berekenen door het totaal bedrag te delen door het gemiddelde bedrag. Het maken van deze berekeningen valt onder algemene vaardigheden. Deze vaardigheid kon je oefenen met de opgaven in het blok 'Rekentechieken'.
	23	2	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Elasticiteiten' kon je vinden wat elasticiteit is en welke getallen passen bij inelastische en elastische goederen. Als extra stap moest je hier bedenken dat -0,2 betekent dat de vraag sterker op een prijsverandering reageert (elastischer is) dan -0,1. Dit kon je beredeneren doordat -0,2 verder van 0 ligt. Tot slot moest je dit koppelen aan de uitspraak van de econoom over prijsgevoeligheid.
	24	3	III	Welke stappen moest je zetten? Het begrip 'eigen risico' is behandeld in de uitleg 'Financiële instellingen'. Met behulp van het stappenplan 'Redeneren' kon je voor beide conclusies het begin- en eindpunt bepalen. Vervolgens kon je de redenering afmaken door als extra stap je kennis over het eigen risico toe te passen op de context. Dit laatste kon je oefenen met bijvoorbeeld opgave 59.
5	25	2	III	Welke stappen moest je zetten? Je kon met het stappenplan 'Redeneren' het begin- en eindpunt bepalen. De begrippen 'minimumloon' en 'werkgelegenheid'/'vraag naar arbeid' zijn behandeld in het blok 'Marktwerking'. De extra stap die je hier moest zetten, was bedenken dat de werkgelegenheid toeneemt als er meer geproduceerd wordt. Voor de rest van de tussenstappen kon je pijlen van de 'Economische Kringloop' gebruiken.
	26	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Economische kringloop' is besproken dat consumenten hun geld kunnen consumeren, als belasting moeten betalen of kunnen sparen. Uit de bron kon je halen dat de Amerikanen niet sparen en dus kon je krantenkop 1 wegstrepen. Zo kon je uitkomen op krantenkop 2.
	27	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Marktwerking' is besproken wat een minimumprijs is en wat de gevolgen daarvan zijn op de markt. Die kennis kon je gebruiken om deze vraag te beantwoorden.
	28	2	III	Welke stappen moest je zetten? Bij de uitleg 'Handel met het buitenland' is behandeld wat de gevolgen zijn van stijging van loon bij gelijkblijvende arbeidsproductiviteit. Met die kennis kon je G, H en J invullen. Als extra stap moest je dan bedenken dat het overgebleven verschijnsel dan bij I ingevuld moest worden.
	29	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In de uitleg 'Surplus' is een stappenplan voor het vinden van het surplus gegeven en een voorbeeld behandeld met een minimumprijs. Het aangeven van het werkgevers- en werknemerssurplus kon je oefenen met opgave 28.

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	3	5%
II	26	44%
III	25	42%
IV	5	8%
	59	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 92% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet vakgerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus en niet in Samengevat staan (zo ja: dan behoren de vragen tot één van de drie andere categorieën).

Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over begrippen die niet voorkomen in de uitleg, de standaard opgegeven opgaven door de hoofddocent, en waarbij het woordenboek ook geen soelaas biedt;
- Vragen over grotebakstof die niet voorkomen in standaard opgegeven opgaven door de hoofddocent, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een (op de cursus behandeld) concept in een andere context gaat.